

Perpinyà i Girona, avui: la llengua, la literatura

Francesc Feliu, Alà Baylac-Ferrer, Míriam Sellés (ed.)

Alà Baylac-Ferrer, Francesc Feliu i Míriam Sellés (eds.)

Perpinyà i Girona, avui. La llengua, la literatura

OBSERVATORI DE LES LLENGÜES
D'EUROPA I DE LA MEDITERRÀNIA

UNIVERSITAT DE GIRONA
2024

{linguaemundi 7

 Universitat
de Girona

 Documenta
Universitaria

CIP 804.99(448.9)(063) PER

Perpinyà i Girona, avui. La llengua, la literatura :
Observatori de les Llengües d'Europa i de la
Mediterrània, Universitat de Girona 2024 / Alà
Baylac-Ferrer, Francesc Feliu i Míriem Sallés
(eds.). – Girona : Universitat de Girona - Edicions
UdG : Documenta Universitaria, maig 2026. –
1 recurs en línia (158 pàgines) : il·lustracions,
taules, gràfics ; cm. – (Linguaeundi ; 7). –
Comunicacions de dos seminaris, el primer duia
per títol "Empordà i Rosselló, avui. Confluències i
decalatges en la llengua i les relacions humanes"
(Perpinyà, 1 i 2 de març de 2024) i el segon titulat
"El rossellonès literari" (Girona, 30 i 31 de maig de
2024). – Descripció del recurs: 10 de juny 2026
ISBN 978-84-8458-796-5 (Universitat de Girona).
ISBN 978-84-9984-745-0 (Documenta Universitaria)

I. Baylac-Ferrer, Alà, 1965- , editor literari II. Feliu, Francesc,
editor literari III. Sallés, Míriem, editor literari IV. Universitat
de Girona. Observatori de les Llengües d'Europa i de la Mediterrània
V. Empordà i Rosselló, avui. Confluències i decalatges en la llengua
i les relacions humanes (2024 : Perpinyà, França) VI. El rossellonès
literari (2024 : Girona, Catalunya) 1. Literatura catalana – França –
Catalunya Nord 2. Català – Dialectes – França – Catalunya Nord
3. Rossellonès 4. Català – Context 5. Llibres electrònics

CIP 804.99(448.9)(063) PER

Amb el suport del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, corresponent a l'ajut per a la concessió de les subvencions pluriennals Eurodistricte per al desenvolupament de projectes de cooperació a l'Espai Català Transfronterer, amb el títol *Els estudis catalans transfronterers: De Perpinyà a Girona i viceversa*, referència PRE175/23/000029, concedit per resolució de 02.11.2023, i per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) i el Departament de Recerca i Universitats de la Generalitat de Catalunya, corresponent a l'ajut per a donar suport a l'activitat científica dels grups de recerca de Catalunya (SGR 2022-2024), amb el títol *Llengua i literatura catalanes: història, memòria i identitat*, referència 2021SGR01147, concedit per resolució de 31.03.2023.

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Generalitat de Catalunya
Departament de Recerca
i Universitats

Observatori de les Llengües d'Europa i de
la Mediterrània Universitat de Girona

© del disseny de la coberta: Documenta Universitaria
© de la imatge de la coberta: Foto de Maxence Bouniort a Unsplash
© de l'edició: Universitat de Girona - Edicions UdG
© de l'edició: Documenta Universitaria
© del text: els seus autors i les seves autores

ISBN: 978-84-8458-796-5 (UNIVERSITAT DE GIRONA)
ISBN: 978-84-9984-745-0 (Documenta Universitaria)
DOI: 10.33115/b/9788499847450

Girona, maig 2026

Producció editorial — Documenta Universitaria

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons
(CC BY-NC-SA 4.0). La llicència completa es pot consultar a:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Universitat
de Girona

Documenta
Universitaria

@DocUniv
documentauniversitaria.com

ÍNDEX

Preàmbul	7
Alà Baylac-Ferrer i Francesc Feliu	

Una comunitat cultural a banda i banda de la frontera

Dinàmica socioeconòmica de l'espai català transfronterer	13
Jaume Feliu	
La situació sociolingüística actual de la Catalunya Nord	27
Alà Baylac-Ferrer	
L'impacte de l'aplec per replantar la llengua amb classes i revistes entre els alumnes de primària a Catalunya Nord	45
Míriam Almarcha París	
L'OPLC, Oficina Pública de la Llengua Catalana	53
Lluís Dagues	

Aspectes de llengua

- Rellevància lingüística dels estudis (micro)dialectals:
varietats de català transfrontereres** 65
Carla Ferrerós Pagès - Francesc Roca Urgell
- Sobre la sil·labificació de les vocals altes** 77
Pep Serra
- Apunts i reflexions toponímiques de la
Catalunya del Nord estant** 95
Rémy Farré Salvatella

Qüestions de literatura

- Simona Gay (1898-1969), etnopoeta de mena** 103
Miquela Valls Robinson
- La llengua a la Catalunya del Nord: discursos
i poemes metalingüístics al segle XIX** 111
Estel Aguilar Miró
- El lloc de Renada-Laura Portet en la literatura
catalana contemporània** 141
Irene Muñoz i Pairet

L'IMPACTE DE L'APLEC PER REPLANTAR LA LLENGUA AMB CLASSES I REVISTES ENTRE ELS ALUMNES DE PRIMÀRIA A CATALUNYA NORD

Míriam Almarcha París

(Associació per a l'Ensenyament del
Català i revista *Mil Dimonis*)

L'Associació per l'Ensenyament del Català va ser fundada l'any 1983.¹ Coneixedors i conscients de la realitat escolar, de les mancances lingüístiques i de la pèrdua de transmissió de la llengua, Miquela Valls, Joan Becat, Pere Verdaguer, Maria-Dolors Solà Oms i Ramon Gual, entre altres, se converteixen en capdavaners i impulsors de l'APLEC. La llengua catalana a l'escola és el fonament d'aquesta associació corporativa. El projecte també recau en altres iniciatives fora de les aules: una revista destinada a la mainada, eina de divulgació en català i actuacions diverses que vetllen per defensar l'ús de la llengua catalana, tot preservant-la. Ja són 42 anys actuant sobre el terreny. El Premi Joan Coromines, guardó atorgat

¹ La Llei Dèxonne s'aprova l'any 1951 i permet un discret ensenyament facultatiu de les llengües dites «regionals». No serà fins el 1970 que debutaran les primeres classes de català.

per la CAL (Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana) a persones, entitats o empreses que han destacat pel seu compromís en la normalització de la llengua, cultura i nació, va reconèixer els 40 anys de promoció de la llengua i cultura catalanes de l'APLEC en la seva XXI edició (2023).

1. Més català a escola

Els primers cursos de català debuten als anys noranta amb un repte ferm: *1.000 hores de català* a les escoles maternals i elementals de Perpinyà. L'ajuntament es compromet a integrar un miler d'hores de classe a les escoles de la capital rossellonesa, com a resposta a les intervencions hostils del prefecte Bernard Bonnet que intima als ajuntaments de no fer servir el català argüint que el francès és la llengua de la República i amenaçant amb la interrupció de finançaments atorgats per l'estat.² Posteriorment, la Vila augmentarà el volum d'hores fins a 2.000. Imitant l'exemple de Perpinyà, el Projecte Alberes va ser posat en plaça a tots els altres municipis de Catalunya Nord, amb un finançament repartit de la següent manera: 1/3 Ajuntament + 1/3 Consell Departamental + 1/3 Generalitat de Catalunya. Actualment, la repartició no és la mateixa ja que, després de 2011, la Generalitat no va continuar donant suport financer a l'APLEC. Els ajuntaments nord-catalans i el Departament, amb el suport del Consell Regional, esdevenen així els únics finançadors de les 8.000 hores d'ensenyament, avui dia.

Les xifres del curs 2024-2025 mostren que l'APLEC és present a 102 escoles primàries de 52 pobles nord-catalans,

² El finançament és assumit íntegrament per l'ajuntament: el batlle Jean-Paul Alduy tenia aliances amb els regidors d'Unitat Catalana.

amb 34 intervinents³ de llengua i cultura catalanes que segueixen un mínim de 3 formacions l'any amb assessorament i acompanyament pedagògic. La transparència i el rigor de la feina realitzada és palesa a través dels Diaris de Classe en línia. Possibiliten l'acompanyament pedagògic dels 150 cursos impartits cada setmana. L'APLEC organitza, a la fi de l'any escolar, l'Escola d'Estiu. La jornada, oberta a tots els mestres de l'escola primària, alterna formació i tallers d'aplicació en relació amb la pedagogia, la didàctica i la psicologia de l'infant. La dinàmica de les classes de català de l'APLEC és la immersió.⁴ Molt sovint, la intervenció setmanal en català, és l'únic contacte que la mainada té amb la llengua. L'interès és de rendibilitzar el temps atorgat per optimitzar al màxim la presència del català en llur escolaritat. A banda de la immersió, com a mètode d'ensenyament d'una segona llengua, se treballa la interacció en català amb expressions lingüístiques i sintaxis bàsiques, concises. Se procura que l'autenticitat dels suports sigui atractiva. La participació a projectes és també benvinguda per integrar el català en un marc extraescolar. Catalunya Nord i la resta de Països Catalans, esdevenen un pretext ideal per treballar la llengua i l'entorn, tot plegat amb l'objectiu de generar empatia i adhesió pel català. Despertar simpatia, tot donant ganes a la mainada d'apropiar-se la llengua històrica i present del país, és i serà la intenció més important.

Tenint en compte que l'ensenyament del català no és obligatori, que no existeix cap rigor administratiu que vetlli per a una continuïtat pedagògica del català, un dels papers de l'APLEC, al llarg dels anys, ha estat el de preservar, mantenir les classes de català. Reunir-se amb els ajuntaments per coordinar, conjuntament amb l'escola i la Direcció dels serveis departamentals de l'Educació Nacional, l'obertura

3 «Intervinents» és la terminologia que reenvia a l'equip de mestres de l'APLEC, que intervé a les escoles.

4 El temps d'iniciació setmanal varia de 30 minuts a 1 hora.

de noves classes i presenciar així l'aprenentatge del català en un nou municipi, patentitza un dels eixos de treball de l'associació. Més presència, més normalitat. Sol·licitar suport institucional i administratiu per actuar en la implantació del català a les escoles, assegurant-se que cobreixi tots els cicles dels primers anys d'escolaritat.⁵ El curs 2024-2025 comptabilitza 9.500 alumnes que fan iniciació en llengua i cultura catalanes gràcies a l'APLEC. Representa un 20% de l'alumnat de primària, i tots els alumnes de l'escola pública que s'inicia al català. Altres xifres representatives de l'ensenyament del català, revelen que tan sols uns 4.000 alumnes segueixen un ensenyament bilingüe o immersiu (8,5%)⁶, tres quarts en el públic i un quart a la Bressola.⁷

L'associació és membre fundadora de la FLAREP⁸ amb representants d'altres llengües presents a l'estat francès (alemany d'Alsàcia i Mosel·la, basc, bretó, cors, flamenc, occità, savoïard, criolls, galó i picard, i llengües ameríndies de Guaiana). La FLAREP és una eina de comunicació entre les entitats de professors, l'administració i els pares i mares d'alumnes. És igualment una de les tasques més recurrents de l'APLEC: establir un diàleg entre «les institucions, ajuntaments, Departament i Regió per generalitzar la iniciació del català a tots els alumnes nord-catalans, juntament amb el desenvolupament de l'educació bilingüe i immersiva. La

5 El primer grau s'organitza en 3 cicles: cicle 1 (els primers aprenentatges: escola maternal), cicle 2 (els aprenentatges fonamentals: de CP —curs preparatori— a CE2 —curs elemental—) i cicle 3 (la consolidació: de CM1 a CM2 —curs mitjà—).

6 Ensenyament bilingüe: 4.000 alumnes (públic) i 1.000 alumnes (privat).

7 La Bressola és una associació cultural, creada a Perpinyà (1976) per promoure una xarxa d'escoles associatives que practiquen la immersió lingüística en català a les comarques de Catalunya Nord.

8 Subvencionada pels Ministeris de l'Educació Nacional i de la Cultura, la Federació per les Llengües Regionals dins l'Ensenyament Públic va ser creada a Baiona (1987). Aplega associacions o federacions de pares d'alumnes i ensenyants que treballen per al desenvolupament de les llengües regionals en l'educació pública.

col·laboració és constant i indispensable.»⁹ Igualment, a través de la FLAREP, sol·licita instàncies estatals encarregades de l'ensenyament de les llengües «regionals».¹⁰ En l'assemblea general extraordinària del 7 de desembre de 2024, l'APLEC ha fet un pas més, esmenant els estatuts per integrar la representació de mares i pares d'alumnes. La nova funció atorga més competències legals a l'associació que se fixa d'ara endavant de difondre, sistemàticament a les famílies, informació sobre la possibilitat de demanar ensenyament bilingüe, i d'articular a tot Catalunya Nord una xarxa de mares i pares elegits en els consells d'escola i consells d'administració dels instituts. De manera complementària, l'APLEC està organitzant amb entitats homòlogues sud-catalanes l'enfortiment de relacions per compartir experiències i modes d'actuació. S'anunciarà el 2025, la creació d'una associació Amics de l'APLEC a Catalunya Sud. No podem oblidar l'OPLC,¹¹ de la qual forma part l'APLEC (en el col·legi d'associacions) i amb qui treballa permanentment per generalitzar l'ensenyament del català.

2. Mil Dimonis

Una altra eina és *Mil Dimonis*, l'única revista infantil de Catalunya Nord, editada íntegrament en llengua catalana per l'associació. Es destina a un públic d'entre 6 i 12 anys. Els desafiaments van molt més enllà de presenciar i militar per una llengua «regional». La diversitat dels petits formats són un dels mitjans per atrapar l'interès de la mainada: contes, poesies,

⁹ Anna-Maria Alart, mestra intervinent de l'APLEC i estudiant de Màster d'Estudis Catalans fa un balanç, en la seva memòria de recerca, dels 40 anys de l'associació, estudiant els avenços que ha experimentat la llengua catalana a les escoles de Catalunya Nord.

¹⁰ www.flarep.com

¹¹ L'Oficina Pública de la Llengua Catalana va ser creada l'any 2019, com a organisme públic de política lingüística que «permet reunir el conjunt dels actors públics i privats al servei de l'ensenyament, del desenvolupament i de l'ús regular de la llengua catalana» (<https://oplcat.eu>).

articles, reportatges, receptes, còmics permeten visibilitzar la part escrita de l'àmbit lúdico-informatiu. Ha esdevingut tot un repte davant de l'allau imparable i predominant de les pantalles. Res no sembla mancar al cosmos d'internet. Els jocs en línia, les xarxes socials, els famosos *shorts* entre altres, s'han anat reinventant enfurismadament per segrestar l'atenció del jovent. La revista no ha quedat a la rereguarda sinó que ha seguit militant per la tangibilitat del producte, el rigor de la informació i la difusió del català amb 40.000 exemplars difosos a *L'Indépendant catalan*, el diari local. A més de les 4.010 revistes distribuïdes a escoles i col·legis bilingües, les 4.500 a les classes d'iniciació, 10 altres que setgen a la Llibreria Catalana de Perpinyà, compta amb 200 abonats.¹² Amb més de 20 anys, *Mil Dimonis* ha acompanyat generacions de nines i nins (i les seves famílies) amb suports escrits en català, sovint els únics presents a les cases nord-catalanes. Anualment són més de dos milions de pàgines en català difoses a Catalunya Nord; un volum mai assolit fins ara.

Si tenim en compte que al departament dels Pirineus Orientals hi viuen uns 500.000 habitants, que les darreres dades sobre el català (Política Lingüística, Consell Departamental dels Pirineus Orientals, Institut Franco-català Transfronterer (IFCT) de la Universitat de Perpinyà, 2015) afirmen que un 39,2 % el sap llegir, un 35,4 % el sap parlar, un 61,0 % el comprèn i que el tall lingüístic intergeneracional del català ha pogut augmentar l'orfenesa identitària, entenem que *Mil Dimonis* és una eina i un pretext per incitar la lectura dels avis i dels pares amb els fills tot donant suport a la llengua, via la transmissió. Voldríem creure que el format policrom, desinvolt, reduït de la revista podria sufragar una microscòpica part de l'assignatura pendent del català entre generacions... en el cas que l'espontaneïtat de la paraula en llengua catalana encara no hagi estat proferida pels interessats.

12 El darrer núm. 156 de la revista s'ha editat a 48.720 exemplars.

3. Futur esperançador?

La ferma i convençuda militància de l'APLEC representa tan sols un granet de sorra que vol, però no pot, suplir algunes de les mancances del català a Catalunya Nord. Avançar contra corrent no és una tasca fàcil quan administracions, institucions, figures polítiques manifesten obertament menyspreu per discreditar una llengua, una cultura, una identitat, en suma, els orígens i referents familiars de tantes generacions. Continua essent un debat absurd. Davant de tal urgència lingüística, ens atreviríem a demanar-nos si l'APLEC està aconseguint augmentar el nombre de locutors? No. És a dir, futurs transmissors de la llengua catalana? No. És una feina, la de l'APLEC, valorada i considerada? No. El català és assumit i defensat per l'Educació Nacional? No. Existeix alguna eina que mesuri la demanda del català, a través dels pares? No. L'ensenyament del català és «tolerat»? Sí. És el català una llengua marginal i marginada? Sí.

El català està sotmès a molta pressió. La promoció de la llengua, les campanyes publicitàries, les intervencions prop del Ministeri, les actuacions en solidaritat de les associacions de mares i pares realitzades per l'APLEC, no compensen i tampoc aconsegueixen abastar o resoldre el panorama engrunadís de Catalunya Nord. Engrunes de català a l'escola, al carrer, al diari, a la televisió... engrunes de català a la boca! Què s'està qüestionant en realitat? La utilitat! El català s'ha reduït a alternativa, elecció, preferència o dret? Un complement. Per què se continua debatent sobre la seva plaça, el seu ús i la seva legitimitat? La simple polèmica és una barbaritat. Si hi ha qüestionament, existeix el dubte. Si hi ha incertesa, existeix una manca de convicció, doncs... abandó. El català trontolla malauradament sobre una corda fluixa, a tots els àmbits. I és que els principals actors, és a dir els qui en saben sovint no juguen el paper esperat; o gosaríem dir *ideal*: parlar català als

fills, cada dia.¹³ Moltes són les raons, històriques i actuals, d'aquesta tria que ha generat un buit irrescatable. Certament no se disposa de plena potestat sobre l'estat, però sí la tenim sobre el nostre entorn immediat, la nostra persona, els nostres actes lingüístics. Un volum considerable de pares i mares no parlen català a la seva mainada en l'àmbit familiar. Per adobar el desert lingüístic deleguen la transmissió del català a l'escola, com a solució i autoteràpia. Consciència tranquil·la i relleu garantit: l'escolarització en català permet un llegat segur i un bany lingüístic quotidià suficient per adquirir totes les competències. La responsabilitat recau doncs sobre la mainada. Més si partim de la base que els infants són grans imitadors possiblement faran el mateix que els seus pares... sabran català però (tampoc) no el parlaran a casa.

L'APLEC, dia a dia, amb els mitjans, suports i voluntats individuals, convenciments i tossuderies, s'enfronta a una tasca descomunal, però ben concreta, la de replantar la llengua a les escoles —i més enllà, en la societat— de Catalunya Nord. Mai fins ara tants alumnes han estudiat el català i en català; encara, però, hi ha camp per recórrer.

4. Referències bibliogràfiques

Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya; Consell Departamental dels Pirineus Orientals; Institut Franco-català Transfronterer (IFCT) de la Universitat de Perpinyà Via Domícia. *Enquesta d'usos lingüístics a la Catalunya del Nord*. 2015. Barcelona: DG de Política Lingüística; Perpinyà: Consell Departamental dels Pirineus Orientals, Institut Franco-català Transfronterer (IFCT) de la Universitat de Perpinyà Via Domícia, 2015.

¹³ Entenem per «els qui en saben», aquelles persones fermes militants, detentores d'un català fluid i espontani, orgulloses de llur identitat catalana i convençudes que cal transmetre la llengua.

Perpinyà i Girona, avui: la llengua, la literatura reuneix els treballs sorgits de dos seminaris celebrats a Perpinyà i a Girona el 2024, en el marc del projecte **Els estudis catalans transfronterers: de Perpinyà a Girona i viceversa**. Des de mirades sociolingüístiques, dialectals, toponímiques, literàries i institucionals, el volum dibuixa un estat de la qüestió sobre la Catalunya Nord i sobre les relacions culturals que travessen la frontera.

Els estudis que s'hi apleguen parteixen d'un territori compartit i fragmentat alhora: l'espai català transfronterer. Hi trobem diagnòstics sobre la realitat socioeconòmica i lingüística, reflexions sobre l'ensenyament i les polítiques de promoció del català, aproximacions a la variació dialectal i a la toponímia nord-catalana, i lectures sobre figures i discursos de la literatura catalana del nord. El llibre no idealitza la frontera ni la dissimula: la posa al centre per entendre què separa, què comunica i què es pot construir encara entre Perpinyà i Girona.

**Documenta
Universitaria**

@DocUniv
documentauniversitaria.com

**Universitat
de Girona**